

USPOSTAVA EUROPSKIH STANDARDA KAO USLOV KONKURENTNOSTI U GLOBALNOM OKRUŽENJU

Selma Otuzbir, dipl.iur.

Zijad Lugavić, MA

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku

+38730540597, otuzbir.selma@gmail.com

Sažetak: Osnov današnje privrede je proces globalizacije koja se temelji na tehnologiji i trgovini. Međunarodna trgovina i slobodan pristup tržištu ima značajnu ulogu u procesu privrednog razvoja i razvoja malih nacionalnih privreda, što je istovremeno sa procesima liberalizacije i konkurentnosti privrednih subjekata. Liberalizacija trgovinskih sistema i uključivanje u proces integracije doprinosi rastu konkurentnosti nacionalne ekonomije, a mogući su jedino ako postoji visoka razina međunarodne konkurentnosti. Savremena tehnologija čini potrošače informiranijim i zahtjevnijim, te samim tim opstanak privrednih društava bez inovacija čine nemogućim. Za poslovanje sa profitom privredna društva moraju kontinuirano investirati i prilagođavati se i osavremenjivati proizvodni proces i sam proizvod. Država ima značajnu ulogu u ostvarivanju konkurentnosti privrednih društava, a tim uticajem postižu i uslove za konkurentnost nacionalne privrede na međunarodnom tržištu.

Ključne riječi: globalizacija, konkurentnost, privredni razvoj BiH

THE ESTABLISHMENT OF EUROPEAN STANDARDS AS A CONDITION OF COMPETITIVENESS IN A GLOBAL ENVIRONMENT

Abstract: The basis of today's economy is the process of globalization, which is based on technology and trade. International trade and free market access plays a significant role in the economic development and the development of small national economies, it is also the process of liberalization and competitiveness of businesses. Liberalization of trade system and involvement in the integration process helps to increase the competitiveness of the national economy, and it is possible only if there is a high level of international competitiveness. Modern technology has made consumers more informed and more demanding, and thus the survival of enterprise without innovations make it impossible. For a business with profit companies must continually invest and adapt to and modernizing the production process and the product itself. The state has an important role in achieving the competitiveness of enterprise, and with that influence state create conditions for competitiveness of national economy on the international market.

Keywords: Globalization, international trade, competitiveness, companies, countries in transition

1. Aktuelna situacija u Bosni i Hercegovini

Konkurencija ili tržišna utakmica je osnovni regulator tržišta. Iako neki teoretičari smatraju da konkurentnost nije ništa drugo do mjerenje bogatstva društva na drugi način, vrlo je važno da ona doprinosi inovativnosti, unapređenju poslovanja i ukupnom ekonomskom rastu.²⁰²

Osnovni izazov ekonomije u Bosni i Hercegovini je nekonkurentnost. Bosna i Hercegovina spada među najmanje konkurentne evropske zemlje. Zajedno s ostalim zemljama Jugoistočne Evrope čini najnekonkurentniji region Evrope. Pored toga je evidentan i trend opadanja konkurentnosti domaće ekonomije od 2006. godine. Na nizak nivo konkurentnosti bh.privrede, najviše utiču otežan pristup finansijskim sredstvima za kreditiranje, politička nestabilnost, visoke poreske stope i odsustvo vizije vladinog sektora kako konkurentnost poduži na što mogući viši nivo.²⁰³

Loša konkurentna pozicija BiH je posljedica neefikasnosti javne vlasti, zastoja u provođenju reformskih procesa i sporog ekonomskog prilagođavanja. BiH nije privlačna destinacija ni za strane investitore. Nefunkcionisanje postojećih i spora uspostava novih i planiranih institucija otežava i/ili onemogućava rast BiH izvoza.²⁰⁴ Osim prepreka prouzrokovanih neefikasnošću javnog sektora, BiH preduzeća imaju lošu konkurentsku poziciju zbog slabog pristupa novim tehnologijama i nedostatka kadrova za određene specijalističke oblasti.

Osnovni način povećanja internacionalne konkurentnosti i ostvarivanja snažnog ekonomskog razvoja je podsticanje internacionalno konkurentne proizvodnje i distribucije znanja. To se može postići, prije svega, povećanjem ulaganja u istraživanja i razvoj na minimalno 0,50 % bruto domaćeg proizvoda u 2013. Istraživačko-razvojni centri u preduzećima (na koje u zemljama članicama EU otpada preko 60 % ukupnog broja istraživača) nisu adekvatno razvijeni, pa stoga nema adekvatnog razvoja proizvoda.²⁰⁵ Posljedično konkurentnost preduzeća, koja su osnovni nosioci konkurentnosti zemlje, na niskom je nivou. Postojeća OECD norma da svaki univerzitetski nastavnik provodi polovicu radnog vremena u proizvodnji znanja (istraživanjima), a polovicu u distribuciji tih znanja (edukaciji) u Bosni i Hercegovini je ispunjena s 3%.²⁰ Pravni okvir za odvijanje ekonomskih aktivnosti nije razvijen. Bosna i Hercegovina uveliko zaostaje za drugim ekonomijama u oblasti izvršenja ugovora. Ako sigurnost prava svojine i izvršenje ugovora nisu osigurani, investicije i trgovina te time i ekonomski razvoj će biti ugroženi. Pojednostavljivanje i harmonizovanje propisa bi doprinijelo uspostavi jedinstvenog ekonomskog prostora, što bi dalje doprinijelo porastu konkurentnosti kroz uspostavu ekonomije obima i smanjenje troškova.

Ideja o konkurentnoj prednosti, prisutna je među ekonomistima, nije preovlađujuća u krugovima koji se bave poslovanjem i/ili donose ključne političke odluke. Preduzetnici još uvijek smatraju da je sticanje komparativne prednosti ključna tačka oslonca uspjeha preduzeća, pa se njihovi zahtjevi uglavnom odnose na smanjenje poreza, snižavanje kriterija radnog zakonodavstva, uvođenje protekcionističkih i sličnih mjera. Kada se to ne podrži ili se samo djelimično i sporo podrži odnosnim politikama, rezultat je loša lokalna konkurencija, čime opada produktivnost, pa se izlaz nalazi u prodaji često monopolske pozicije stranim investitorima, na koje država zbog njihove snage i vlastite slabosti ne može adekvatno uticati. Alternativa je stvaranje uslova da lokalni preduzetnici svoj uspjeh ostvaruju u konkurentskoj utakmici. Budući da u BiH nema adekvatnog razvoja ili transfera inovativnih

²⁰² Federalni zavod za programiranje razvoja; *Konkurentnost 2013.-2014. Bosne i Hercegovina*, Sarajevo, septembar 2013 godine, str.4.

²⁰³ Federalni zavod za programiranje razvoja; *Konkurentnost 2012.-2013. Bosne i Hercegovina*, Sarajevo, septembar 2012. godine, str.20.

²⁰⁴ Centar za politike i upravljanje; *Analiza konkurentnosti BiH u kontekstu pristupnih procesa EU*; decembar 2011.godine

²⁰⁵ Vijeće Ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje; *Strategija razvoja Bosne i Hercegovine* maj 2010; str.44.

tehnologija i razvijenih vještina uposlenika – što uz partnerstvo firmi čini kritične faktore uspjeha u razvoju klastera – razumljivo je da klasteri nisu dovoljno razvijeni u državi. Bosna i Hercegovina nema urađenu mapu postojećih klastera, niti usvojene politike razvoja klastera. Nedovoljno razvijeno jedinstveno tržište u Bosni i Hercegovini, odnosno postojanje niza prepreka poslovanja unutar nje, dalja je smetnja razvoju, dodatni trošak poslovanja, koji ima negativan uticaj na konkurentnost ekonomije BiH.

1.1. Ključni izazovi u poboljšanju konkurentnosti

U doba globalizacije podrazumijeva se da svi rezultati i indikatori o kojima je riječ kod ovoga strateškog cilja moraju biti *relevantni na svjetskom nivou*, što se postiže internacionalizacijom i evropeizacijom nauke i obrazovanja.

Jačanje konkurentnosti i s tim u vezi održivo povećanje zapošljavanja iziskuje saradnju svih nivoa vlasti u prihvatanju evropskih normi, čime se istodobno doprinosi unapređenju unutrašnjeg ekonomskog prostora te ulasku u regionalne i evropske ekonomske tokove. Situacija u razvijenim zemljama je takva da je evidentna „tranzicija“ naučno-istraživačkih sistema prema novom modelu „proizvodnje znanja“ koji podrazumijeva heterogenost, interdisciplinarnost i umrežavanje, s akcentom na kooperativna istraživanja u saradnji nauke i privrede. U središte istraživačke i tehnološke politike dolazi inovacija, a napor se usmjeruje prema uspješnom iskorištavanju i komercijalizaciji znanja i rezultata istraživanja u proizvodnom i u uslužnom sektoru.²⁰⁶

U ovome se iz vida ne smije izgubiti uloga pojedinačnih inovatora koji nisu neophodno vezani za univerzitetske, odnosno, institutske laboratorije ili istraživačke centre u preduzećima. Uspjehe inovatori, koji veoma često nemaju formalna akademska ili istraživačka zvanja i koji na svjetskim smotrama inovacija dobijaju najviša priznanja, prati mali stepen primjene u privredi. Tržišni potencijali njihovih pronalazaka ili poboljšanja uglavnom ostaju neiskorišteni, zbog nedovoljne pomoći bh. društva za te, veoma važne, inovacijske aktivnosti.

U novembru 2007. u Solunu na sastanku posvećenom „Programu Evropske zajednice za istraživanje i tehnološki razvoj zemalja Jugoistočne Evrope“ date su smjernice i preporuke u vezi podrške, ali i motivisanosti inovatora-pojedinaca, odnosno: Individualne istraživače mora štititi i pomagati država, kako bi rezultati njihovog rada dospjeli na tržište.

Pojam „jedinstven ekonomski prostor“ ne treba isključivo vezivati za uređenje unutrašnjeg prostora u Bosni i Hercegovini. Upravo obrnuto, prihvatanje EU pravila i standarda i uključivanje BiH u šire regionalno i EU tržište, značit će i da je definitivno prevaziđen problem uspostavljanja jedinstvenog ekonomskog prostora, nezavisno od toga da li se posmatra unutrašnji prostor Bosne i Hercegovine ili njena pozicija u širim regionalnim integracijama, pa i u samoj Evropskoj uniji.

Ekonomska globalizacija sve više relativizuje državne granice i daje šansu sposobnim preduzetnicima, a uloga javne administracije država je da svojim aktivnostima doprinosi većoj konkurentnoj sposobnosti privrednika na što širem prostoru.

Unapređenje jedinstvenog ekonomskog prostora i uključivanje u regionalna tržišta i tržište Evropske unije otvara neslućene mogućnosti ekonomskog i društvenog razvoja u Bosni i Hercegovini i prevazilaženje problema apsorpcionih mogućnosti veoma malog i platežno inferiornog domaćeg tržišta.

²⁰⁶ Federalni zavod za programiranje razvoja; *Konkurentnost 2012.-2013. Bosne i Hercegovina*, Sarajevo, septembar 2012. Godine, str.44.

Dalje unapređenje jedinstvenog ekonomskog prostora u Bosni i Hercegovini zahtijeva usaglašavanje složene mreže zakona i propisa, te jačanje institucija na svim nivoima vlasti, uz punu efikasnost i efektivnost u primjeni usvojenih EU pravila i standarda, a isto može da bude postignuto samo uz saglasnost svih učesnika u njegovom kreiranju. To podrazumijeva akceptiranje podjele nadležnosti između svih nivoa vlasti u BiH.

Polazeći od prioriteta iz Studije izvodljivosti, Izvještaja o procesu stabilizacije i pridruživanja i Evropskog partnerstva, uspostavljanje funkcionalne ekonomije u BiH neophodno je usmjeriti na pitanja: konkurencije, zaštite potrošača, slobodno kretanje roba i usluga i sigurnosti industrijskih proizvoda. U narednom periodu posvećenost ispunjavanju ovih kriterija treba biti zadatak svih nivoa vlasti u zemlji.

Sadašnju situaciju u BiH karakterišu dva djelimično koordinisana ekonomska prostora (čemu treba dodati i Distrikt Brčko čiji su propisi u sferi ekonomije također specifični) s neusaglašenim zakonodavnim i upravnim sistemima.

Zbog toga što nisu zadovoljena međunarodna pravila koja se odnose na vanjsku trgovinu, iz BiH se može izvoziti izuzetno mali broj industrijskih proizvoda, a najveći dio izvoza predstavljaju sirovine i polupreradevine. S druge strane, zbog nepostojanja adekvatnih propisa i sistema provjere usklađenosti proizvoda, usaglašenih na cijeloj teritoriji, u BiH se može uvoziti praktično sve, a to znači i proizvodi koji su neadekvatni, pa čak i potencijalno štetni i opasni po zdravlje i život potrošača. Najslabija tačka sistema infrastrukture kvaliteta je tehnička infrastruktura za ocjenjivanje usklađenosti (ispitne i kalibracione laboratorije, certifikacijski i inspekcijski organi) u koju već dugo nije ništa investirano.

Ni jedna zemlja okruženja pa ni EU ne priznaje dokumente o usaglašenosti proizvoda izdatih od subjekata iz BiH i nije potpisan ni jedan bilateralni ili multilateralni sporazum o međusobnom priznavanju izvještaja ispitivanja i certifikata.²⁰⁷ Ovo su glavni razlozi zašto Bosna i Hercegovina nije mogla koristiti prednosti Izvanrednih trgovinskih mjera EU donesenih u septembru 2000. po kojima može skoro sve proizvode izvoziti u EU praktično bez količinskih i tarifnih barijera.

Uspostavljanje jedinstvenog ekonomskog prostora po modelu EU je dio procesa stabilizacije i pridruživanja putem kojeg se preuzima i primjenjuje u praksi dio *acquis-a* EU vezan za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta.

Stvaranjem unutrašnjeg tržišta u skladu s principima koji važe u Evropskoj uniji ostvarit će se niz važnih efekata:

- ukinut će se tehničke barijere trgovini (usklađenost s odgovarajućim propisima o sigurnosti proizvoda) za sve proizvode u izvozu na tržište EU pa prema tome i na ostala nacionalna i regionalna tržišta u svijetu u okviru WTO;
- životi i zdravlje ljudi i domaćih životinja, te okoline kao i interesi potrošača bit će maksimalno zaštićeni;

Unapređenje i pravilno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta Bosne i Hercegovine preduslov je za implementaciju bilo kakve razvojne strategije ili politike, te za članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) i Evropskoj uniji. Usklađivanje ekonomskog prostora s dijelom *acquis-a* koji se odnosi na unutrašnje tržište EU zahtijeva dobru organizaciju i multidisciplinovanu stručnu ekipu u resornim ministarstvima.

Očigledno je da Bosni i Hercegovini predstoji izazovan put kreiranja pravnog i privrednog

²⁰⁷ Ibid., 54.

sistema u skladu s EU standardima i pravilima, ali je to i jedini mogući pristup na putu da se postane punopravni član Unije i da se ravnopravno konkuriše drugim zemljama u okruženju na polju privređivanja i privlačenja investicija. Radi lakšeg savladavanja prepreka na tom putu i ubrzanja procesa pridruživanja, Bosna i Hercegovina treba da više uvažava vlastitu ustavnu strukturu i da maksimalno koristi poziciju entiteta, Brčko distrikta i jedinica lokalne samouprave za uvođenje EU pravila i standarda, putem harmonizacije propisa i usklađivanja dinamike promjena.²⁰⁸

Radi poboljšanja protoka roba i usluga, kao i faktora proizvodnje (rada i kapitala), potrebno je ukloniti brojne administrativne prepreke, a iznad svega smanjiti troškove, procedure i vrijeme za registraciju preduzeća. Prilikom donošenja novih propisa treba uvesti postupak procjene uticaja propisa, te organizovanje rasprava kao dijela procesa donošenja propisa.²⁰⁹

Neophodno je i nastaviti reforme u fiskalnom sektoru koje se odnose na direktno oporezivanje i socijalne doprinose radi postizanja većeg stepena harmonizacije poreskog zakonodavstva entiteta i Brčko distrikta. Time bi se eliminisali štetni aspekti poreske konkurencije i doprinijelo poboljšanju poslovnog okruženja i privlačenju stranih investitora.

2. Preporuke za jačanje konkurentne pozicije BiH kao zemlje i BiH preduzeća

Preporuka 1: Ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU;

Preporuka 2: Podržati konkurentnost BiH kroz jačanje pozicije izvozno konkurentnih preduzeća;

Preporuka 3: Stvoriti uslove za privlačenje stranih investicija i na taj način olakšati transfer novih tehnologija;

Preporuka 4: Povećati ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj.

Preporuka 1: Ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU

Neophodno je što prije ubrzati provođenje obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Ova preporuka se prije svega odnosi na usvajanje novih i adaptaciju postojećih propisa koji se odnose na konkurentnost jačanje javne uprave. Ubrzanje procesa i ispunjavanje BiH obaveza će direktno poboljšati konkurentnost BiH kroz efikasniju javnu upravu i sudstvo, propise koji regulišu slobodan protok ljudi, roba i kapitala, štite domaće i strane investitore i omogućavaju funkcionisanje tržišta.

Preporuka 2: Podržati konkurentnost BiH kroz jačanje pozicije izvozno konkurentnih

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Prema ocjeni Svjetske banke (v. Doing Business 2010.) BiH je plasirana na 103. mjesto svjetske ljestvice po lakoći poslovanja (ostavivši od evropskih zemalja iza sebe jedino Ukrajinu na 142. mjestu), prvenstveno zbog teškoća osnivanja firmi. Makedonije je lider Jugoistočne Evrope (na 32. mjestu svjetske ljestvice) iz čijeg iskustva se mogu izvući brojne lekcije.

preduzeća

U oblasti jačanja konkurentnosti BiH koje su u nadležnosti javnih i regulatornih institucija postoje jasne smjernice (kao što su npr. Potrebne laboratorije, zakonski propisi i standardi), koje su identifikovane u međunarodnim analizama i poređenjima. Osim djelovanja u regulatornom okruženju, BiH mora ojačati i privatni sektor kroz direktnu državnu intervenciju. Izvozno konkurentna preduzeća je potrebno ojačati poticajima, poreskim olakšicama i finansijskom podrškom izvoznim poslovima (garancijama i kreditiranjem izvoznih poslova). Iako je ovakav pristup do sada opstruiran (uglavnom iz „ideoloških“ razloga) od strane ekonomskih savjetnika finansiranih najvećim dijelom od međunarodne zajednice, ne treba zaboraviti da je većina globalnih korporacija postala „velika“ prvo na lokalnom tržištu, te da je bila barem određeno vrijeme zaštićena uvoznim barijerama i carinama. Ovo naravno u BiH nije moguće zbog CEFTA i drugih trgovinskih sporazuma, ali je moguće podržati razvoj izvoznih preduzeća na način kako to čine zemlje u okruženju (finansiranje izvoznih poslova kroz razvojne banke i fondove, poreske olakšice i sl.).

Preporuka 3: Stvoriti uslove za privlačenje stranih investicija i na taj način olakšati transfer novih tehnologija

Transfer novih tehnologija jedna je od glavnih konkurentskih prilika za BiH. Zbog ograničenih sredstava koje BiH ima na raspolaganju za istraživanje i razvoj novih tehnologija, najbrži razvojni put je transfer novih tehnologija kroz privlačenje direktnih stranih ulaganja. BiH je do sada ostvarila vrlo skromne rezultate po pitanju privlačenja stranih investicija, pa je na ovom polju potrebno napraviti velike iskorake. „Mapa puta“ je navedena u svim značajnijim međunarodnim izvještajima, kao i u analizama atraktivnosti BiH za ulaganje i pokretanje poslovnog poduhvata. BiH mora stvoriti okruženje 21 koje je maksimalno atraktivno za strane investitore, te usmjeriti sve raspoložive resurse u stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj poslovnog sektora u BiH.

Preporuka 4: Povećati ulaganja u obrazovanje, istraživanje i razvoj Tehnološki jaz i nedostatak obrazovnih profila i specijalističkih znanja, koji mogu uticati na konkurentnost, potrebno je otkloniti intervencijama u obrazovnom sistema. Preporučuje se nastavak i ubrzanje reformi obrazovnog sistema koje vode ka ispunjenju ovog cilja, te uspostava i finansiranje fonda za istraživanje i razvoj i fonda za stipendiranje deficitarnih obrazovnih profila i specijalizanata. Ova dva fonda bi trebala biti osnovana (i finansirana) u saradnji javnog i privatnog sektora, te bi trebala direktno adresirati potrebe preduzeća iz privatnog sektora sa najvećim izvoznim i konkurentskim potencijalom.

3. Zaključak

Partnerstvo Evropske unije s Bosnom i Hercegovinom stoga promovira okvir za finansijsku pomoć usmjerenu u pravcu udovoljavanja prioritetima i identifikovanim ciljevima. Pomoć Zajednice BiH u procesu stabilizacije i pridruživanja uopšteno se promovira kroz za tu svrhu osmišljene finansijske instrumente, kao što je trenutno aktuelni instrument predpristupne pomoći IPA 2007 – 2013, iz jula 2006. godine, koji je zamijenio dotadašnji CARDS program za period 2000 – 2006. BiH je s Komisijom Evropskih zajednica potpisala Sporazum o pravilima saradnje, koja se odnosi na finansijsku pomoć EU BiH, u okviru implementacije pomoći putem IPA-e. Okvirni Sporazum daje upravni, pravni i tehnički okvir za finansijsku pomoć namijenjenu BiH, jednovremeno određujući smjer izgradnje,

izmjene i dopune pravnog okvira BiH u cilju njegove realizacije.

Pomoć zemljama kandidatkinjama, kao i zemljama potencijalnim kandidatkinjama trebala bi nastaviti podržavati ih u njihovim naporima da ojačaju demokratske institucije i vladavinu zakona, reformišu javnu administraciju, sprovode ekonomske reforme, poštuju ljudska, kao i manjinska prava, unapređuju jednakost spolova, podržavaju regionalnu saradnju, kao i pomirenje i rekonstrukciju te doprinose održivom razvoju i smanjenju siromaštva u ovim zemljama. Kao zemlja potencijalni kandidat, BiH uživa finansijsku pomoć kroz prve dvije komponente IPA-e: podrška tranziciji i institucionalnoj izgradnji/kroz podršku u tri ključna područja političkog i ekonomskog kriterija i sposobnosti preuzimanja obaveza iz članstva/ i podrška učešću u prekograničnoj saradnji posredstvom bilateralnih i multilateralnih programa prekogranične saradnje s državama članicama EU obuhvaćenim Jadranskim programom, te transnacionalnim programima za Jugoistočnu Evropu. Preostale tri komponente, regionalni razvoj, ruralni razvoj i razvoj ljudskih resursa bit će dostupne sticanjem statusa kandidata, koji će jednovremeno potvrditi akreditaciju zemlje za upravljanje fondovima na decentralizovan način. Uz Evropsko partnerstvo, okvir za usmjeravanje finansijske pomoći EU čine i Izvještaj o napretku i Strategija proširenja Evropske komisije, distribuisani na godišnjoj osnovi, kao i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Po dobivanju statusa kandidata pomoć BiH bit će kompatibilna s prioritetima Pristupnog partnerstva, državnog programa za usvajanje *acquis communautaire-a* i pregovaračkog okvira. Dodatno ohrabrenje za BiH je mogućnost da pomoć može uključiti i usklađivanja s *acquis communautaire-om*, dok je zemlja još u statusu potencijalnog kandidata.

Literatura

1. Centar za Politeke i Upravljanje: Analiza konkurentnosti Bosne i Hercegovine u kontekstu pristupnih procesa EU; decembar 2011. godine.
2. Federalni zavod za programiranje razvoja; *Konkurentnost 2013.-2014. Bosne i Hercegovina*, Sarajevo; septembar 2013. godine.
3. Federalni zavod za programiranje razvoja; *Konkurentnost 2012.-2013. Bosne i Hercegovina*, Sarajevo; septembar 2012. godine.
4. Vijeće Ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje; *Strategija razvoja Bosne i Hercegovine*; maj 2010;